

СТОРІНКИ ТРУДОВОЇ ТА ГРОМАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОЛЕКСАНДРА ГІТАЛОВА В ДОКУМЕНТАХ ДЕРЖАРХІВУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Сергій ШЕВЧЕНКО (Кіровоград)

У статті аналізуються матеріали Держархіву Кіровоградської області за другу пол. 40-х – 80-і рр. XX ст., які розкривають життєвий шлях бригадира тракторної бригади колгоспу с. Комишуватого Новоукраїнського району на Кіровоградщині, двічі Героя Соціалістичної Праці Олександра Гіталова. Подано огляд особового фонду механізатора. Наведено приклади з документів виконкому облради, обласних управління сільського господарства та телерадіокомітету, Новоукраїнського райвиконкому та ін.

The materials of a record office of Kirovograd region for the second half of the 40 s. – 80 s. of 20th century, which expose the life of a brigadier of a tractor brigade of collective farm of Komyshevate villarde, Novoukrainka district, Kirovograd region, twice hero of social labour of Alexander Gitalov, are analised in the article. The review of the mechanization expert's personal

fund is suggesten. The examples of the documents of executive committee, regional management of agriculture and TVradiocompany and others are given.

Центральна Україна є регіоном традиційної аграрної спеціалізації у господарській структурі держави. То ж у фондах Державного архіву Кіровоградської області (ДАКО) помітне місце становлять матеріали з економічної, соціальної, духовної історії села. Саме ця тематика найширше подана у виданих цим архівом за попереднє півстоліття збірниках документів [1]. Серед 58 особових фондів є, зокрема, матеріали землевласників, працівників сільського господарства, у т.ч. двічі Героя Соціалістичної Праці, депутата Верховної Ради СРСР багатьох скликань, члена Центрального Комітету Компартії України, бригадира тракторної бригади колгоспу імені XX з'їзду КПРС Новоукраїнського району Кіровоградської області Олександра Гіталова (1915–1994). Документи, посвідчення, їхні копії, рукописи та публікації його фонду № Р-609 датовані другою пол. 1940-х – першою пол. 1970-х рр. [2, 17–18]. Матеріали, присвячені трудовому шляху і громадській діяльності механізатора, презентовані і в інших фондах (державних, партійних, кооперативних організацій), у т.ч. друкованому.

Окремі з цих матеріалів використовувалися в публікаціях минулих десятиріч. Так, у томі «Історії міст і сіл Української РСР» по Кіровоградській області понад десять разів йдеться про діяльність О. Гіталова, при цьому міститься лише одне посилання на архівне джерело [3, 67]. Більше використано матеріалів з цієї теми в збірнику «Сільське господарство Кіровоградщини», членом редколегії, якого був хлібороб. Тут опубліковано документи з фондів обласних комітетів Компартії України, профспілки працівників МТС і земорганів, управління сільського господарства, виконкому, телерадіокомітету [4; 39, 43, 61, 65, 123, 137, 139, 150, 168]. Більшість же архівних першоджерел, присвячених життєпису степовика, залишилися за межами названих та інших публікацій. Тим часом, і сьогодні, попри роки офіційного нігілістичного ставлення до періоду радянського господарства з його символами, у т.ч. персоніфікованими, на малій батьківщині Олександра Гіталова бережуть його пам'ять, шанують здобутки. Іменем хлібороба названа агрофірма в рідному селі, біографія висвітлена в місцевому музеї трудової слави, 1999 року в Кіровограді вийшла книга «О.В. Гіталов» із прижиттєвими і посмертними публікаціями про нього, відомою свого часу «Думою про хліб» [5]. 2005 р. у с. Комишуватому Новоукраїнського р-ну відбулися заходи з нагоди 90-річчя із дня народження земляка за участю багатьох відомих гостей.

У той же час відсутніми на сьогодні є характеристики архівних документів із досліджуваної тематики. Ще в листопаді 1986 р. автор цієї статті на замовлення редакції республіканського журналу «Архіви України» направляв огляд матеріалів ДАКО, пов'язаних із життєписом Гіталова, але стрімка динаміка тих часів не сприяла його публікації. Тож робимо спробу зробити це в пропонованій статті, розпочавши її з огляду особового фонду хлібороба.

Десятки років Олександр Васильович виконував обов'язки депутата місцевих і верховних органів влади. Віддаючи, одноставно (у традиціях тих часів) голоси за безальтернативного кандидата, степовики, знайомлячись із перевиборними плакатами (які тепер зберігаються у фонді) читали стислі рядки біографії сільського юнака, який став знаменитим на весь Радянський Союз і відомим за його межами. Народився він 27.05.1915 р. у с. Комишуватому Новоукраїнського р-ну в сім'ї селянина-бідняка, був пастухом. 1929 р. (сумнозвісного) разом із сім'єю став колгоспником. По закінченні курсів механізаторів дев'ятнадцятирічним сів за кермо, очоливши за два роки тракторну бригаду Малопомічненської МТС [6, 1]. У лавах Радянської Армії брав участь у боях проти німецько-фашистських загарбників. Нагороджений медалями «За оборону Кавказу», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.». По війні знову працював бригадиром тракторної бригади Малопомічненської машинно-тракторної станції, а коли

реорганізували МТС, очолив бригаду механізаторів колгоспу імені ХХ з'їзду КПРС Новоукраїнського району, де й трудився весь час.

У фонді є розповідь Гіталова про початок масового змагання «за високу культуру землеробства» в другій половині 40-х років, яку наводить співробітник «Известий» І. Вінниченко. У лютому 1947 р. Олександр Васильович уперше виступав на нараді передовиків сільського господарства України з підбиття підсумків 1946 р., де розповідав про досягнення кращої на той час тракторної бригади Кіровоградщини. Паша Ангеліна, яка була в президії, у традиціях часу викликала Гіталова на змагання. Гіталовці вийшли в ньому переможцями. Їхня бригада досягла надзвичайно високих, як за радянськими мірками, врожаїв [7, 1].

16 лютого 1948 р. Гіталову присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці. У посланні Президії Верховної Ради СРСР повідомлялося: що цієї відзнаки його удостоєно за «виняткові заслуги перед державою, що виразилися в одержанні в 1947 році урожаю жита 22,4 центнера з гектара на площі 165 гектарів» [8, 1]. 1948 р. з його колективом змагалось 100 тракторних бригад Кіровоградщини, а через 2 роки – понад 500 [7, 1].

У тому ж році Олександр Васильович уходить до складу Кіровоградської обласної ради депутатів трудящих другого скликання від Новоукраїнського виборчого округу № 36, про що свідчить копія депутатського мандату № 12 [8, 3]. Зростання громадського та професійного авторитету колгоспного передовика підтверджують документи середини 50-х років. 1954 року Гіталов обирається делегатом XVIII з'їзду Компартії України від Кіровоградської області [9, 1]. 21 травня цього року Олександр Васильовичу, учаснику ювілейної сесії Верховної Ради Української РСР, було повідомлено, що на підставі постанови Президії Верховної Ради УРСР від 20.05.54 його нагороджено меморіальною медаллю «В пам'ять 300-річчя возз'єднання України з Росією» [9, 3]. У грудні 1955 р. союзне міністерство сільського господарства нагородило Гіталова значком «Відмінник соціалістичного змагання сільського господарства» [10, 1], а навесні наступного року повідомленням № 432 від 14.04.56 р. Олександра Васильовича було сповіщено: «За кращі зразки роботи і досягнуті успіхи в соціалістичному сільському господарстві в 1955 році Президія Верховної Ради Української РСР своїм Указом від 12.04.56 р. нагороджує Вас Почесною Грамотою» [11, 3].

1956 роком датується мандат № 1116 делегата ХХ з'їзду КПРС від Кіровоградської обласної партійної організації О.Гіталова [11, 1]. Того ж року бригадир трактористів з Новоукраїнського району бере участь у Всесоюзній сільськогосподарській виставці, отримавши в липні медаль учасника виставки [11, 9], а в січні наступного року – свідоцтво, де говорилося: «За успіхи в соціалістичному сільському господарстві т. Гіталов Олександр Васильович постановою Головного Комітету Всесоюзної сільськогосподарської виставки нагороджений Великою Срібною Медаллю. Головний Комітет Всесоюзної сільськогосподарської виставки» [12, 1].

За «видатні заслуги в справі отримання високих і стійких врожаїв зернових та технічних культур, виробництво продуктів тваринництва, широке використання досягнень науки та передового досвіду у виробництві сільськогосподарських культур у піднесенні тваринництва та вміле керівництво колгоспним виробництвом» Президія Верховної Ради СРСР Указом від 26 лютого 1958 р. нагородила О.В. Гіталова другою Золотою медаллю «Серп і Молот» та постановила спорудити бронзовий бюст на його батьківщині [13, 1].

Ім'я радянського механізатора стає відомим за рубежом. Влітку 1958 р. Олександр Гіталов понад 3 місяці працював у Кун Рапідсі (штат Айова) на фермі відомого американського кукурудзвода Росуела Гарста, що незадовго до того побував у Радянському Союзі. Гарст приводив сусідів-фермерів у поле й показував їм одну з ділянок кукурудзи, яку від початку і до кінця обробив «містер Гіталов» [7, 1]. В ідеологічному стилі тих часів описав ці події новоукраїнський краєзнавець А.Клименко в нарисі (один з рукописів якого міститься в особовому фонді Гіталова) «Гордість країни»: «Пригадалось, як був в Америці. По науку

їздив, та більше сам американців учив. Не знає їхній механізатор ні мотора, ні ходової. Тільки й того, що рулює. На всяку дрібну поломку викликає механіка. «Не перемацав ти його всі вузли своїми руками, не вболіваєш душею, бо воно не твоє, бо ти наймит, раб, тож і безвільний, – робив собі висновок Олександр Васильович і заковчував рукава. – Ану, давай, я гляну, що воно там і до чого!» І диву ж було, коли отак наладнав і не один раз зовсім невідомого йому трактора, автомашину. Майстром майстрів прозвали. А він, Сашко із Комишуватої, у душі радів: «Знай, мов, наших!» Коли повернувся у рідні степи, то вже на другий рік по врожаях качанів обігнав хваленого американського кукурудзяного короля Гарста. Оце тобі і ще раз – «Знай наших» [14, 4]. При цьому гласно аналізувати причини закупівлі Радянським Союзом у США зернових у ті роки прийнято не було.

1958 року в Кіровограді обласним управлінням сільського господарства та відділенням товариства для поширення політичних і наукових знань УРСР накладом 1500 примірників було видано брошуру О.Гіталова «Широко впроваджувати комплексну механізацію вирощування просапних культур» [15], у якій механізатор поділився досвідом з організації механізаторських ланок та запровадження прогресивних методів використання машин. А в кінці цього насиченого подіями плідного року на Пленумі ЦК КПРС Олександр Васильович розповідав про свої перші перемоги в галузі комплексної механізації вирощування кукурудзи.

Напружені соціалістичні зобов'язання взяла тракторна бригада Гіталова на 1961 р. Механізатори зобов'язувалися виростити і своєчасно зібрати високі врожаї озимої пшениці, кукурудзи, соняшника, цукрових буряків, забезпечити роботу всіх агрегатів на підвищеній швидкості, не допускати перевитрат пального й мастил, забезпечити механізацію очистки зерна на токах, провести роботи з механізації трудомістких процесів у тваринництві та допомогти тваринникам опанувати сільськогосподарську техніку. Бригада запевнила ЦК КПРС та уряд, що не пошкодує сил і праці для виконання взятих зобов'язань [16, 1–3]. З весни цього року на полях колгоспу випробовувалося більше 30 марок нових машин [7, 2 зв]. Багато з них створювалися за порадами та рекомендаціями бригадира трактористів. Робота Гіталова в цьому напрямі вже виходила за рамки безпосередніх виробничих завдань колгоспу і в той же час допомагала їхньому виконанню, давши змогу в багатьох випадках механізувати й ті роботи, які раніше виконувалися вручну.

Є в особовому фонді Гіталова документи того періоду, що свідчать про поширення передового досвіду кіровоградського хлібороба в Болгарії. До них належить, зокрема, оригінал листа головного редактора плевенської окружної газети «Септемврійська перемога» від 23 листопада 1961 р. до редакції газети «Кіровоградська правда». У ньому розповідалося, що з 1959 р. в Плевенському окрузі за прикладом гіталовців почалася комплексна механізація з вирощування кукурудзи та соняшника. Вперше в республіці повністю механізованим способом обробляли 100 га механізатори П.Колев та В.Дочев. 1960 р. в окрузі діяла вже 181 комплексна ланка, а 1961 – комплексники працювали в усіх бригадах (у країні в цей час їх було понад тисячу). «Ми не раз друкували в нашій газеті, – писав болгарський редактор, – статті Ол. Гіталова, механізатора, у якого вчать наші механізатори». В листі було прохання надіслати коротку інформацію про комишуватця і нове фото (в процесі роботи), які можна було б використати в газетній полосі «Ті, у кого ми вчимося» [17, 1].

Редакція болгарської газети прислала й відкритого листа плевенського механізатора Петра Колева до комишуватця. Слова поваги прочитав на свою адресу відомий землероб у цьому посланні: «Дорогий мій учителю! Я з вдячністю згадую ті перші кроки, які ми робили на шляху комплексної механізації... Ваші статті ми перечитували з особливою увагою, тому що в них завжди був практичний зміст, їх перекладали й друкувала наша окружна газета «Вереснева перемога» ... Дорогий товаришу Гіталов! У мене до Вас велике прохання: нам, плевенським механізаторам, хочеться знати більше про Вашу роботу, про Ваше життя. Нам потрібно ще багато вчитися, адже ми маємо обробляти машинами не лише посіви кукурудзи та соняшника, а й овочів, виноградники ... Від імені своїх колег-механізаторів я прошу Вас:

розкажіть, будь ласка, що Ви робите тепер, що збираєтеся робити в наступному році, поділіться з нами своїми новинками, які застосовуєте в роботі ... Ваш учень Петро Колев, с. Беглеж Плевенського округу, Болгарія» [17, 8–9].

Йшли роки, і ось уже ювілейна комісія у своїх запрошеннях повідомляла, що 27 травня 1965 р. о 15-й годині в приміщенні Новоукраїнського районного Будинку культури відбудуться урочисті збори, присвячені вшануванню двічі Героя Соціалістичної Праці Гіталова Олександра Васильовича в день його п'ятдесятиріччя [18, 1–2]. В особовому фонді зберігається відома свого часу «Дума про хліб», де автор із селянською практичністю висловив думку, «що ощадливість – мати багатства, один з важливих факторів економічної могутності» [19, 9].

У фонді містяться також переліки друкованих видань, статей у газетах, нарисів у журналах (кілька сот найменувань), присвячених трудовому шляху Гіталова та його бригади в 40-х–70-х роках [20]. А короткий огляд особового фонду Гіталова завершимо витягом з уже згадуваного нарису місцевого краєзнавця: «Дивлячись на цього богатиря, не без гордості подумаєш: «Та й щедрий же наш край чудовою вродою, могутньою силою. Ні, не перевелися нащадки славного Богдана Хмеля і мужнього Тараса Бульби! Квітне і ще міцніє це прекрасне покоління витязів!» [16, 2].

Інформація про діяльність О.В. Гіталова міститься і в ряді фондів обласних та місцевих радянських, господарчих і громадських органів за період другої половини 40-х – 80-і рр., що проілюструємо по кількох нижченаведених документах облвиконкому (Ф.Р-2860), обласного управління сільського господарства (Ф.Р.-2875), обкому працівників сільського господарства (Ф.Р-3078), облтелерадіокомітету (Ф.Р-3083), Комишуватської сільради (Ф.Р-1326), колгоспу ім. XX з'їзду КПРС (Ф.Р-3856), Новоукраїнського райвиконкому (Ф.Р-308).

У березні 1949 р. Кіровоградський облвиконком та бюро обкому Компартії України прийняли спільну постанову «Про звернення трьохсот передових бригадирів тракторних бригад області, які уклали договір на соціалістичне змагання з тракторною бригадою Героя Соціалістичної Праці О.В. Гіталова, до всіх механізаторів Кіровоградської області». Цим рішенням схвалено звернення механізаторів і зобов'язано обком профспілки МТС і земорганів та облсільгоспуправління заснувати перехідний Червоний Прапор для присудження бригаді, що доб'ється кращих показників у соціалістичному змаганні механізаторів області, систематично узагальнювати досвід передових бригад та поширювати його серед механізаторів області [21, 115–116].

Бригадир передової бригади регулярно брав участь у виставках передового досвіду. У характеристиці, направленій головою облвиконкому на адресу комітету Ради виставки передового досвіду в народному господарстві УРСР, говорилося: «Гіталов проявив цінну ініціативу широкого впровадження комплексної механізації вирощування кукурудзи, що приводить до збільшення урожайності цієї культури і до значного зменшення затрат праці й здешевлення вартості її виробництва ... Досвід бригади Гіталова широко впроваджується у всіх колгоспах області. Для вивчення передових прийомів вирощування кукурудзи було організовано 6 шкіл для механізаторів, у яких навчалось 600 осіб, у т.ч. і школа в бригаді Гіталова» [22, 17].

9 квітня 1947 р. обласним управлінням сільського господарства було видано наказ «Про роботу передової в області тракторної бригади бригадира Малопомічненської МТС Новоукраїнського району О.В. Гіталова». Тут йшлося про перші успіхи механізаторів: «Колектив тракторної бригади, уклавши договір на соціалістичне змагання із бригадиром країни Пашею Ангеліною, з перших же днів польових робіт на весняній сівбі показує зразки високопродуктивної експлуатації машинно-тракторного парку, зразки безумовного виконання всіх агротехнічних заходів, спрямованих на отримання в цьому році – другому році післявоєнної п'ятирічки – високих урожаїв». Поряд з тим указувалося, що в результаті відсутності щоденної уваги й допомоги з боку керівництва МТС та місцевих колгоспів у

бригаді мають місце недоліки в питаннях створення нормальних умов для праці та відпочинку й накреслювалися практичні заходи з їхнього усунення [23, 133].

На звітно-виборчій конференції обкому профспілки працівників МТС та земорганів 1947 року в доповіді відзначалося, що зобов'язання зібрати не менше ніж по 20 цнт. зернових із гектара і виробити на трактор 1200 га гіталовці виконали достроково влітку і до 30-ї річниці Жовтневої революції взяли зобов'язання виробити по 3 норми на трактор. На цю ініціативу відгукнулися 865 тракторних бригад [24, 10].

У доповіді голови обкому профспілки працівників сільського господарства і заготівель на обласній нараді передовиків-механізаторів Кіровоградської області в жовтні 1954 р. говорилося про діяльність Гіталова та його бригади як приклад організації систематичного навчання, постійного виховання трактористів у дусі високої свідомої дисципліни, участі в будівництві й механізації тваринницьких ферм, у споруджуванні ставків, турботі за лісосмугами та садами [25, 26–28].

Як відзначалося в постанові II Кіровоградської обласної конференції профспілки робітників та службовців сільського господарства і заготівель у січні 1956 р., у результаті соціалістичного змагання, що розгорнулося за почином гіталовців, 500 тракторних бригад повністю виконали взяті зобов'язання, 125-и з них присвоєно звання «Бригада високої культури землеробства», 75-и тракторним бригадам і 104 механізаторам вручені почесні грамоти обкому профспілки та облсільгоспуправління. У самій бригаді Гіталова середньозмінний виробіток на той час становив 6,5 га на трактор, було зекономлено 5470 кг пального й отримано середній врожай зернових культур по 26,4 цнт. з гектара [26, 9]. Узагальнюється досвід гіталовців і в інших документах обласного профспілкового органу [27].

Значний обсяг інформації про трудову і громадську діяльність відомого Комишуватського механізатора містять документи фонду облтелерадіокомітету. Так, у тексті радіорозповіді «В університеті Олександра Гіталова» розповідається про семінар голів колгоспів, агрономів, бригадирів тракторних бригад району за участю вчених і спеціалістів сільського господарства із обласного центру та столиці України, на якому Гіталов поділився досвідом вирощування високих врожаїв та розповів про участь у роботі XXII з'їзду КПУ [28, 184–187]. По обласному радіо було передано і його промову як представника кіровоградських комуністів на XXII з'їзді КПРС, де хлібороб розповідав про комплексну механізацію, критикував технічну базу заготорганів, яка відставала від виробництва зернових, порівнював своє досягнення з результатами роботи американського фермера Гарста, у якого 3 місяці працював 1958 р. [28, 207 а]. Радіорепортаж журналістів восени 1961 р. розповідав про мітинг, присвячений відкриттю бронзового бюста двічі Герою Соцпраці в Комишуватому [29, 287–298]. Інтенсивно працювали школи області з вивчення передового досвіду тракторної бригади Гіталова з упровадження комплексної механізації на вирощуванні кукурудзи та інших сільськогосподарських культур на початку 60-х років. У січні 1962 р. по радіо було передано матеріал про заняття однієї з таких шкіл в Олександрійському районі [30, 184–188]. Крім названих, ще в багатьох передачах слухачі регулярно мали змогу знайомитися з роботою новатора та його товаришів [31].

Протоколи сесій Комишуватської сільради, засідань її виконкому та правління колгоспу ім. XX з'їзду КПРС свідчать про активну участь відомого хлібороба в житті рідного села й колгоспу, його вміння принципово оцінити стан справ у тій чи іншій галузі сільського господарства. Так, Гіталов на засіданнях виконкому та сесіях сільради виступав з критикою стану підготовки до весняної сівби [32, 2] [33, 4], з вимогою до правління місцевого колгоспу серйозніше ставитися до підготовки збирання просапних культур [33, 13] та з інших питань.

1965 р. правлінням колгоспу імені XX партз'їзду було прийняте рішення про підготовку до відзначення 50-річчя з дня народження Олександра Васильовича, яким створювалася ювілейна комісія, затверджувався план урочистих заходів [34, 16 зв.]. Того року бригадир механізаторів часто запрошувався на засідання правління, де брав участь в обговоренні

питань «Про хід весняної сівби» [34, 13], «Про планування госпрозрахункових завдань та основних показників на 1966 рік» [34, 43]. При прийнятті рішення «Про підсумки виконання планів з виробництва продукції тваринництва комплексними бригадами» за пропозицією О.Гіталова було затверджено річну премію завідуючим свинофермами (за прикладом ферм для великої рогатої худоби) в розмірі двомісячного окладу [34, 47].

Ще більший вклад у розв'язання місцевих питань робив Олександр Васильович як член правління колгоспу імені ХХ з'їзду КПРС. Це ілюструють поряд з іншими кілька протоколів кінця 70-х – поч. 80-х р. 1979 року він критикує відповідальних осіб за низькі темпи виконання ремонту тваринницьких приміщень, підготовки тварин до зимівлі [35, 126], вказує на необхідність більш широкого ведення роз'яснювальної роботи протипожежною охороною колгоспу з недопущення пожеж, проведення систематичного інструктажу з працівниками ферм, тракторної бригади [35, 33 зв.]. На засіданні правління від 30 травня 1980 р. розглядалося питання про спортивно-масову роботу з молоддю. Виступаючи в обговоренні, Гіталов з притаманною йому турботою про підростаюче покоління говорив про необхідність організації культурного дозвілля молоді, охоплення старшокласників різноманітними видами спорту, наводив позитивний приклад минулих років, коли, зокрема, у їхньому селі проводилися змагання між командами вулиць [36, 57–57 зв.]. Того ж року на зборах уповноважених колгоспників було затверджено колгоспну раду, створену для практичних справ, зокрема для розв'язання питань соціального забезпечення. До її складу ввійшов і знатний хлібороб [37, 3–3 зв.].

Поряд із матеріалами на паперовій основі інформацію про діяльність механізатора містять і кінофотофонодокументи держархіву області. Про трудові досягнення бригадира трактористів йшлося в радіорозповіді «Завжди на передньому краї», що вийшла в ефір на обласному радіо [38], «Господарі землі» – так названо радіофільм про О.В.Гіталова, бригадира тракторної бригади колгоспу «Зоря комунізму» Новоархангельського району Героя Соціалістичної Праці В.І.Моторного та інших знатних хліборобів Кіровоградщини [39]. 2 документи розкривають виступи Гіталова в міжнародному клубі механізаторів 1975 р. перед болгарськими хліборобами, про комплексну механізацію у вирощуванні сільськогосподарських культур у колгоспі [40] та про участь у позачерговій 7-й сесії Верховної ради СРСР 9-го скликання, де була прийнята Конституція СРСР [41]. Ряд фонодокументів засвідчують постійне піклування про майбутніх хліборобів. У період обговорення проекту останньої радянської конституції депутат Верховної Ради СРСР розповідав про хід обговорення Основного Закону в області учням Кіровоградського технікуму механізації сільського господарства [42]. Дві одиниці обліку містять запис його виступів на Всесоюзнім зльоті наставників сільської молоді 1978 р. в Москві про виховання гідної хліборобської зміни [43] та про професійну орієнтацію і наставництво сільської молоді. Названу тему розкриває і кінодокумент створений місцевою студією «Обрій» про пленум Новоукраїнської комсомольської організації, присвячений врученню їй ордена Трудового Червоного Прапора, у президії якого був і земляк-хлібороб [44].

Епізоди трудової та громадської діяльності двічі Героя Соціалістичної Праці розкриває і значна кількість позитивів та негативів фотодокументів. Тут є його зображення в полі [45], у колі членів своєї бригади [46], у т.ч. біля гуртожитку механізаторів [47], тощо. Статті та інформації про відомого новоукраїнського хлібороба регулярно вміщували центральні союзні та республіканські видання, обласні «Кіровоградська правда» і «Молодий комунар», районна газета «Радянське село», які є в архіві. Тут і сам Гіталов часто ділився досвідом, вів відкрите листування з колегами. Наприкінці 50-х років, російський механізатор Микола Мануковський запропонував українцю продовжити змагання за комплексну механізацію всіх сільськогосподарських робіт. Олександр Гіталов у листі-відповіді тепло привітав Мануковського з присвоєнням йому звання Героя Соціалістичної Праці, підтримав пропозицію про змагання, поділився досвідом комплексної механізації та висловив бажання

приїхати перед весняною сівбою до російського товариша для ознайомлення з досвідом складання технологічних карт [48]. Перебуваючи 1956 р. на запрошення сім'ї відомого фермера Гарста в США, Гіталов запросив у свою чергу його племінника Джона Крістола в Україну. 30 червня 1961 р. Крістол зробив Гіталову візит-відповідь. Комишуватські механізатори привітно зустріли американського гостя в польовому таборі, ознайомили його з методом механізації вирощування кукурудзи в колгоспі на великих площах, а також із зберіганням та використанням зерна й силосної маси для відгодівлі худоби [49].

О. Гіталов тривалий час був членом Президії Верховної Ради СРСР, делегатом багатьох з'їздів КПРС і КПУ, обмінювався досвідом з трактористами в Білорусії, Молдавії, Азербайджані, Башкирії, Краснодарському і Ставропольському краях, Горьківській та Саратовській областях, регіонах УРСР, у зв'язку з чим можливе дослідження сторінок його трудової і громадської діяльності й за фондами зарубіжних центральних та місцевих архівів і вітчизняних обласних архівів. Це допоможе всебічніше вивчити досвід і труднощі розвитку сільського господарства радянської доби, проаналізувати роль особи, яку відводила їй у аграрній галузі держава.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Безкровна війна. Мовою архівних документів про голод 1921–1923, 1932–1933 рр.: Збірник документів і матеріалів. – Кіровоград: Центрально-Українське видавництво, 2003. – 195 с.; Сільське господарство Кіровоградщини (1944–1975): Збірник документів і матеріалів. – Дніпропетровськ: Промінь, 1987. – 248 с.; Соціалістична перебудова сільського господарства Кіровоградщини: Збірник документів і матеріалів. – К.: Наук. думка, 1974. – 286 с.
2. Особові фонди Державного архіву Кіровоградської області: Довідник. – Кіровоград: Центрально-Українське видавництво, 2002. – 92 с.
3. Історія міст і сіл Української РСР. Кіровоградська область. – К.: Головна редакція УРЕ, 1972. – 816 с.
4. Сільське господарство Кіровоградщини (1944–1975): Збірник документів і матеріалів. – Дніпропетровськ: Промінь, 1987. – 248 с.
5. О.В. Гіталов: Публіцистично-документальне видання. – Кіровоград: Кіровоградське державне видавництво, 1999. – 223 с.
6. Державний архів Кіровоградської області. – Ф.Р-6709. – Оп. 1. – Спр. 13.
7. Там само. – Спр. 11.
8. Там само. – Спр. 1.
9. Там само. – Спр. 3.
10. Там само. – Спр. 4.
11. Там само. – Спр. 5.
12. Там само. – Спр. 6.
13. Там само. – Спр. 7.
14. Там само. – Спр. 12.
15. Там само. – Спр. 14.
16. Там само. – Спр. 8.
17. Там само. – Спр. 9.
18. Там само. – Спр. 15.
19. Там само. – Спр. 17.
20. Там само. – Спр. 18.
21. Там само. – Ф.Р-2860. – Оп. 1. – Спр. 1044.
22. Там само. – Спр. 2692.
23. Там само. – Ф.Р-2875. – Оп. 5. – Спр. 21.
24. Там само. – Ф.Р-3078. – Оп. 1. – Спр. 20.
25. Там само. – Спр. 197.
26. Там само. – Спр. 194.
27. Там само. – Спр. 76. – Арк. 58; Спр. 84. – Арк. 1–7; Спр. 116. – Арк. 3, 5; Спр. 175. – Арк. 3–6, 8, 10, 13, 15; Спр. 238. – Арк. 16.
28. Там само. – Ф.Р-3083. – Оп. 2. – Спр. 225.
29. Там само. – Спр. 224.

30. Там само. – Спр. 228.
31. Там само. – Спр. 11. – Арк. 14–16; Спр. 15. – Арк. 40–49, 126–137; Спр. 17. – Арк. 20–26; Спр. 20. – Арк. 16 та ін.
32. Там само. – Ф.Р–1326. – Оп. 3. – Спр. 34.
33. Там само. – Спр. 33.
34. Там само. – Ф.Р–3856. – Оп. 1. – Спр. 55.
35. Там само. – Спр. 171.
36. Там само. – Спр. 181.
37. Там само. – Спр. 180.
38. Там само. – Од. обл. 51.
39. Там само. – Од. обл. 45.
40. Там само. – Од. обл. 60.
41. Там само. – Од. обл. 70.
42. Там само. – Од. обл. 71.
43. Там само. – Од. обл. 62, 72.
44. Там само. – Од. обл. 14.
45. Там само. – Од. зб. П–106, П–171, П–6360, О–1401, 4–5454.
46. Там само. – Од. зб. П–1476, П–1647, П–6425.
47. Там само. – Од. зб. П–219, П–236.
48. Кіровоградська правда. – 1960. – 12 січня.
49. Там само. – 1960. – 2 липня.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Шевченко Сергій Іванович – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії КДПУ ім. В.Винниченка.

Наукові інтереси: проблеми міжнародних зв'язків України, формування історико-етнічної карти Кіровоградщини, архівознавство.